

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Hädän hetkellä

Hätäensiavun opetusvideon käänös suomalaiselle
viittomakielelle

Sofia Kiviniemi & Tuulia Minkkinen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

4 / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Sofia Kiviniemi, Tuulia Minkkinen	Sivumäärä 28 ja DVD
Työn nimi Hädän hetkellä. Hätäensiavun opetusvideon käännös suomalaiselle viittomakielelle.	
Ohjaavat opettajat Sirpa Lyytinen, Juha Manunen	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Pohjois-Savon pelastuslaitos, Kauko Laurila	
Tiivistelmä <p>Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli kääntää hätäensiavun opetusvideo suomalaiselle viittomakielelle. Kyseinen toiminnallinen osio eli produkti tehtiin yhdessä tilaajamme Pohjois-Savon pelastuslaitoksen kanssa ja produktin tarkoitus on toimia viittomakielisenä hätäensiavun opetusmateriaalina pelastuslaitoksille. Pää tavoitteenamme oli tehdä onnistunut ja hyödynnettävissä oleva produkti, joka mahdollistaa viittomakielisille hätäensiaputietojen saannin omalla äidinkielellään. Opinnäytetyötämme voivat hyödyntää myös viittomakielen tulkit ja -tulkkiopiskelijat pohtiessaan kuvailevien viittomisratkaisuiden variaatioita.</p> <p>Kirjallisessa osassa keskityimme käännösmateriaalista nousseisiin kahteen kohtaan jotka koimme haastavimmiksi käännöstyötä tehdessämme. Tutkimuskysymyksemme olivat ”Kuinka potilaan auttaminen puoli-istuvaan asentoon viitotaan kuvaavasti ja suomalaisen viittomakielen rakenteita hyödyntäen?” ja toinen tutkimuskysymys ”Kuinka lähdetekstissä kuvailtu potilaan kääntäminen kylkiasentoon ilmaistaan suomalaisella viittomakielellä?” Keskityimme siis käännöksessä käytettyihin suomalaisen viittomakielen kuvaileviin ratkaisuihin.</p> <p>Tutkimuskysymyksiin haimme vastauksia tekemämme käännöksen kautta, eli toiminnallisen opinnäytetyön keinoin. Tutkimusmenetelmänämme oli siis havainnointi. Käännösratkaisuja ja vastauksia etsiesämme myös konsultoimme lehtoreitamme ja muutamaa oppilaitoksen ulkopuolista viittomakielistä henkilöä käännösratkaisuidemme sopivuudesta ja ymmärrettävyydestä. Tutkimustulokset painottivat huomattavasti todellisten toimintatapojen ja kokoluokan mukailun näkymistä käännöksen viittomakielisissä ratkaisuissa.</p>	
Asiasanat Hätäensiapu, kääntäminen, viittomakieli	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Sofia Kiviniemi, Tuulia Minkkinen	Number of Pages 28 and DVD
Title Translation of the emergency first-aid lecture from Finnish to Finnish Sign Language	
Supervisors Sirpa Lyytinen, Juha Manunen	
Subscriber and Mentor North-Savo Fire Department, Kauko Laurila	
Abstract <p>The aim of this functional thesis was to translate a lecture of emergency first-aid from Finnish to Finnish Sign Language. This functional part of our thesis was done with our subscriber, North-Savo Fire Department. The idea of our translation was to make lecture materials about emergency first-aid, and those materials to be used by our subscriber. Main goal of this product was to produce information about emergency first-aid to those who use Finnish Sign Language. The thesis was also directed to both Sign Language interpreters and students, so they could take on use our notifications about characterizing signing.</p> <p>The written report focused on two the most difficult parts of our source text. From those two parts we formed our research questions:</p> <ol style="list-style-type: none">1. How to sign “to help the patient on half-sitting-position” using characterizing and structural elements of Finnish Sign Language?2. In source text there is described how to turn patient on one’s side. How can this be described in Finnish Sign Language by using its linguistic structures? <p>In this written report we are focused to answer on those two questions.</p> <p>We were searching the answers by observing our own translating process and by collecting feedback about our translation from our teachers and other Sign Language users. The importance of describing the actual practices of emergency first-aid situations and using real size ranges was clearly seen on the results.</p>	
Keywords Emergency first-aid, Translating, Sign Language	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUSMENETELMÄT	7
3 KÄÄNTÄMINEN	8
4 SUOMALAINEN VIITTOMAKIELI	9
4.1 Käsimuodot ja klassifikaattorit	11
4.2 Kuvaileva viittominen	12
4.3 Kokijanäkökulma	13
5 HÄTÄENSIAPU	14
6 PRODUKTIN TOTEUTUS	16
6.1 Tuulian käänösprosessi	18
6.2 Sofian käänösprosessi	20
7 TUTKIMUSTULOKSET	22
7.1 Puoli-istuva asento	22
7.2 Kylkiasentoon kääntäminen	23
8 POHDINTA	24
LÄHTEET	27
LIITTEET	29

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme on toiminnallinen. Työstimme produktina käännöksen hätäensivun opetusvideosta suomalaiselle viittomakielelle. Kirjallisessa osassa paneudumme kuvailevan viittomisen onnistumiseen ja sen ymmärrettävyyteen.

Tutkimuskysymyksemme tulevat suoraan käännettävän materiaalin ongelmakohtista. Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme on: ”Kuinka potilaan auttaminen puoliistuvaan asentoon viitotaan kuvaavasti ja suomalaisen viittomakielen rakenteita hyödyntäen?” Toinen tutkimuskysymyksemme on: ”Kuinka lähdetekstissä kuvailtu potilaan kääntäminen kylkiasentoon ilmaistaan suomalaisella viittomakielellä?”

Opinnäytetyömme tilaajana on Pohjois-Savon pelastuslaitos. Sen päätoimipisteinä ovat Kuopio, Iisalmi, Siilinjärvi, Melalahti ja Varkaus (Kuopion kaupunki 2012). Yhteyshenkilönämme ja tilaajatahon ohjaajanamme on koulutuspäällikkö Kauko Laurila Kuopion yksiköstä. Produktin idea tuli suoraan tilaajaltamme, jonka vastuulla oli myös sen varsinainen toteutus (sisältö, kuvaus, editointi, ääniraita, taltiointi). Meidän vastuullamme oli vain kyseisen opetusvideon sisältämä viittomakielinen käännös.

Produktimme on asiasta kiinnostuneiden kuurojenyhdistysten tilattavissa Pohjois-Savon pelastuslaitokselta pelkkien valmistus- ja postikulujen hinnalla. Lisäksi DVD liitetään kymmenen pelastuslaitoksen käyttämään koulutusmateriaalipakettiin, jota kyseiset pelastuslaitokset voivat käyttää aiheesta kiinnostuneiden ja viittomakielisestä käännöksestä hyötyvien henkilöiden hätäensivusta valistamiseen. Tilaajamme arvion mukaan DVD:n tulee tilaamaan noin 10-20 kuurojenyhdistystä. Koulutusmateriaalipaketin kautta produktista hyötyvien määrää ei voi arvioida, sillä määrä riippuu täysin siitä kuinka paljon kullakin pelastuslaitoksella on yhteyksiä alueensa viittomakielisiin. Samankaltaisia opinnäytetyön tuotteita on tehty yksi; vuonna 2012 Kuopion kampukselta valmistuneet Jonna Männikkö ja Marjut Vähätiitto ovat toteuttaneet käännöksen alkusammutusvideosta samalle tilaajalle. Heidän produktinsa tosin ei ole saatavilla koulutusmateriaalipaketissa.

Kuka tahansa voi joutua tilanteeseen, jossa tarvitaan ensiaputaitoja. Myös viittomakielisille on tarjottava mahdollisuus saada tietoa hätäensiaputilanteissa toimimisesta omalla äidinkielellään. Esimerkiksi liikenneonnettomuustilanteessa jokaisella ihmisellä on laissa säädetty velvollisuus auttaa onnettomuuden uhreja (Tieliikennelaki 1981). Tieliikennelakiin nojaten opinnäytetyömme merkitys korostuu, sillä se edustaa yhteiskunnallisesti merkittävää kansalaisvelvollisuuden mahdollistamista.

Kirjallisen osan keskiöksi valitsimme kuvailevan viittomisen, sillä käännettävä lähdeteksti sisältää paljon sanallista kuvailua toimintatavoista. Viittomakielessä on perusrakenteeltaan jo rakenteellisesti paljon kuvailevia elementtejä (Jantunen 2003, 55-91). Nämä elementit eivät kuitenkaan riittäneet tekemään käännöksestämme ymmärrettävää ja selkeää koherenttia kokonaisuutta, vaan meidän tuli käyttää myös tyyliltään kuvailevaa viittomista produktissamme, jotta viittomat eivät jäisi irrallisiksi. Avaamme viittomakielen rakenteita ja käsitettä kuvaileva viittominen tarkemmin tutkielman tietoperustassa.

Opinnäytetyömme on hyödyksi viittomakielen tulkeille ja -tulkkiopiskelijoille, sillä se antaa suuntaviivoja kuvailevien tekstien käännösongelmien ratkaisuun. Tilaajallemme tekemämme produkti antaa työelämäohjaajamme Kauko Laurilan mukaan elementit toteuttaa Pelastuslaitosten tehtävää mahdollistaa turvallinen ympäristö jokaiselle – myös viittomakieliselle vähemmistölle.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyömme kirjallisen osan päänäkökulmana on kuvaileva viittominen. Keskitymme erityisesti kahteen käännettävän materiaalin hankalimpaan kohtaan, joita jouduimme käännöstyön aikana pohtimaan useita tunteja. Ongelmallisin käännettävä kohta oli potilaan kääntäminen kylkiasentoon, jossa suomenkielinen lähtöteksti kuvailee sanallisesti tehtävät toimenpiteet, mutta viittomakielinen rakenne vaatii erilaisia lisäyksiä ja kuvailevia elementtejä, jotta käänнос olisi helposti ja varmasti kaikille ymmärrettävä.

Tutkimusmenetelmänämme on havainnointi. Tutkimme siis kuvailevan viittomisen ilmiötä havainnoimalla produktimme toteutusta, eli omaa käännosprosessiamme. Tutkimuskysymyksiin liittyvissä käännosratkaisuissa olemme konsultoineet viittomakielisiä ja kuulevia lehtoreitamme, sekä muutamaa oppilaitoksen ulkopuolista viittomakielistä henkilöä. Heidän mielipiteidensä ja ehdotustensa kautta olemme muokanneet produktimme käännostä tutkimuskysymysten asettamaan suuntaan. Toiminnallisessa opinnäytetyössä konsultointia voidaan parhaiten käyttää faktatietojen tarkistamiseen ja asioiden varmentamiseen (Vilkkä & Airaksinen 2003, 64) ja konsultoitavien henkilöiden tulisi olla konsultoitavan aihealueen asiantuntijoita (mt. 58). Valitsimme konsultoitaviksi henkilöiksi kuuroja, jotka käyttävät suomalaista viittomakieltä äidinkielenään ja katsomme tämän äidinkielisyyden vastaavan asiantuntijuutta tutkimiamme kielen ilmaisuja pohdittaessa.

Käännöstyössä hyödynsimme suomalaisen viittomakielen rakenteesta kertovia teoksia, kuten Tommi Jantusen Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen (2003) ja Terhi Rissasen Viittomakielen perusrakenne (1985). Näiden teosten, äidinkielenään viittomakieltä käyttävien henkilöiden ehdotusten, sekä oman viittomakielentaitomme pohjalta muokkasimme kuvailevia käännosratkaisuja vaihe vaiheelta lopulliseen muotoonsa.

3 KÄÄNTÄMINEN

Kieliä käännettäessä toimintatavat jaetaan kääntämiseen ja tulkkamiseen. Käännöstä tehtäessä ja tulkatessa päätavoitteena on aina tuottaa viesti toisella kielellä. Alkuperäinen teksti, eli lähdeteksti, voi olla mitä tahansa tallennettua kieltä: kirjoitettua tekstiä, nauhoitettua puhetta, videoitua viittomista. Pääasia kuitenkin on, että kääntämisessä lähdetekstiin on pystyttävä palaamaan useita kertoja käännöstä työstettäessä. Vastaavasti tehtävästä käännöksestä käytetään myös nimitystä kohdeteksti. (Reiss & Vermeer 1984, 10-11.)

Tulkatessa taas lähdeteksti vastaanotetaan yleensä vain kerran ja tulkataan toiselle kielelle tulkin sen hetkisen ymmärryksen ja taitotason perusteella. Kielen kääntämiseen valittava toimintatapa riippuu paljolti tilanteen ja lähdetekstin vaatimuksista; esimerkiksi tuotettaessa kirjoja kieleltä toiselle toimintatapana on kääntäminen, kun taas välitöntä kommunikaatiota vaativissa tilanteissa käytetään tulkkamista. (Reiss & Vermeer 1984, 10-11.)

Kääntämisessä on useita erilaisia käsityksiä siitä, millainen on hyvä käännös. Käsitys hyvästä käännöksestä vaihtelee niin aikakausittain, kääntäjäkohtaisesti, valitun käännösteorian näkemysten ja kohdeyleisön mukaan. Eri käännösteoriat arvottavat onnistumisen eri tavoin. Jotkut teoriat pyrkivät mahdollisimman lähdetekstiuskolliseen kääntämiseen, jolloin käännös mukailee tarkasti alkuperäistä tekstiä, sen sävyjä, kulttuuria, kieliasua ja sanavalintoja myöten. Toiset teoriat taas antavat kääntäjälle enemmän vapautta ja pyrkivät pääasiallisesti lähdetekstin funktion ja tavoitteiden onnistuneeseen kääntämiseen. Jotkut teoriat taas painottavat, että käännöksen tulee olla itsenäinen teoksensa, joka istuu käännöskielen kulttuuriin. Riippuu siis hyvin paljon kääntäjästä ja hänen peilaamistaan käännösteorioista millainen käännöksestä muotoutuu. (Reiss & Vermeer 1984, 10-13.)

Käännöstä tehdessään kääntäjä palaa lähdetekstiin useaan otteeseen ja pyrkii toteuttamaan käännökselle asetetut tavoitteet. Kääntäessä lähdetekstin perusteellinen ymmärtäminen vaatii tarkkaa tutustumista lähdetekstiin ja sen tekemisen aikana vallinneeseen maailmankuvaan ja kielimuotoihin. Käännöksestä tehdään yleensä

useita versioita, joita tarkastellaan asetettujen tavoitteiden valossa ja käännöstä muokataan niiden määrittelemissä rajoissa paremmaksi. (Reiss & Vermeer 1984, 10-13.)

Yleistasolla käännösteoriat voidaan jakaa selkeästi esimerkiksi lähdeteksti- ja kohdetekstikeskeisiksi. Lähdetekstikeskeiset käännösteoriat painottavat alkuperäisen kirjoittajan intressejä ja kirjoitusajankohtana vallinneita ajatuksia, kieliasua ja kulttuuria. Tällaiset käännösteoriat pyrkivät siihen, että käännös on ekvivalenttinen, eli lähdetekstiä vastaava. (Hytönen 2006, 70.) Kohdetekstikeskeiset käännösteoriat tavoittelevat käännökseltä omaan aikaansa sulautumista ja itsenäisyyttä, toimivuutta omana erillisenä tekstinään ilman että lähdeteksti vaikuttaa käännöksen ymmärrettävyyteen tai loogisuuteen. Kohdetekstin tulisi olla sellainen että se ei näytä käännökseltä. Tätä kutsutaan adekvaattisuudeksi. (Hytönen & Rissanen 2006, 17.)

Tässä opinnäytetyössä olemme käyttäneet kohdetekstikeskeistä lähestymistapaa kääntämiseen. Produktimme tavoite oli olla sujuvaa ja ymmärrettävää viittomakieltä, eivätkä suomen kielen rakenteet istu viittomakieliseen ilmaisuun näiden kielten hyvin erityyppisestä ilmaisutavasta johtuen. Myös tutkimuskysymyksemme ohjasivat käännöstyötä kohdetekstikeskeiseen suuntaan, sillä halusimme tarkastella suomalaisen viittomakielen rakenteiden hyödyntämistä kuvailevissa käännösratkaisuissa. Jo ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä käytetty ilmaus ”suomalaisen viittomakielen rakenteita hyödyntäen” antaa selkeän suunnan meille siitä mitä pidämme hyvänä käännöksenä tässä yhteydessä.

4 SUOMALAINEN VIITTOMAKIELI

Viittomakielet ovat visuaalisia vähemmistökieliä. Niissä kielellinen ilmaisu tapahtuu käsien ja vartalon kautta, ja viesti vastaanotetaan näköaistin avulla. (Jantunen 2003, 21.) Vastoin yleistä käsitystä viittomakieli ei ole kansainvälistä, vaan jokaisessa maassa on oma viittomakielensä, joissain jopa useita kansallisia viittomakieliä (Vivolin-Karén & Alanne 2006, 18).

Tässä opinnäytetyössä termillä viittomakieli viitataan pääosin Suomessa käytettävään suomalaiseen viittomakieleen. Arviot viittomakielisten määrästä Suomessa vaihtelevat. Tuoreimpien arvioiden mukaan Suomessa asuu noin 2600-3000 kuuroa viittomakielistä (Rainó 2010, 14). Heidän lisäksensä arvioidaan Suomessa olevan noin 10 000 viittomakieltä käyttävää kuulevaa henkilöä (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2007).

Viittomakielet ympäri maailman ovat syntyneet aikojen saatossa kuurojenyhteisön keskuudessa. Suomessa viittomakielisen yhteisön alkuna voidaan pitää ensimmäisen kuurojenkoulun perustamista vuonna 1846. Tuolloin suomalaissyntyinen, mutta Ruotsissa, Tukholman Manilla-koulussa opiskellut kuuro Carl Oscar Malm perusti yksityisen kuurojenkoulun Porvooseen. (Wallvik 2001, 98-100.) Näin ollen suomalaisella viittomakielellä on alun perin vahvat juuret ruotsalaisessa viittomakielessä, joskin nämä ovat sittemmin käyttäjiensä keskuudessa kehittyneet ja eriytyneet omiksi kielikseen (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2007).

Puhuttuja kieliä on tavattu jakaa pienempiin osiin, ja myös viittomakieli muodostuu pienemmistä yksiköistä. Nykyisen näkemyksen mukaan viittomakielen perusyksikkönä ovat viittomat, samoin kuin puhutuissa kielissä sanat. Viittomista voidaan eriyttää viisi tekijää: käsimuoto, paikka, liike, orientaatio eli kämmenen suunta, sekä non-manuaaliset elementit eli ilmeet ja eleet (Jantunen 2003, 28).

Yksi viittomakielen erityispiirteistä on se, että viittoja voi itse toimia lauseenjäsenenä ottamalla jonkin lauseessa esiintyvän ihmisen tai olion (esimerkiksi koira, jumalolento, patsas) roolin. Suomalaisessa viittomakielessä roolin ottaminen eli roolinvaihto tarkoittaa siis toisen henkilön rooliin siirtymistä kehonliikkein ja ilmettä muuttamalla. (Rissanen 2006, 54.)

Viittomakielissä, kuten muissakin kielissä on myös löydettävissä eri tyyllilajeja käytettäväksi tilanteen vaatimusten mukaisesti (Jantunen 2003, 21). Viittomakielen tyyllilajeja on kuitenkin tutkittu vielä hyvin vähän, joten selkeitä rajanvetoja tai ohjeita eri tyyllilajeille ei ole vielä luotu. Viittomakielten tyyllilajien tarkastelu ja tutkinta pohjautuu tällä hetkellä pitkälti puhuttujen kielten tutkimuksen soveltamiseen. Jääkin

pitkälti viittojan oman harkinnan ja kielitaidon varaan, kuinka tekstin tyyli laji tuodaan viittomisessa esille. (Vivolin-Karén 2010, 12.)

Toisin kuin useilla puhutuilla kielillä, viittomakielillä ei ole olemassa vakiintunutta kirjoitusjärjestelmää. Joissain tapauksissa on tutkimuskäytössä hyödynnetty erilaisia kirjallisia merkitsemisjärjestelmiä, jotka kuitenkin ovat kaikki melko monimutkaisia, eivätkä siten yleisesti kielenkäyttäjien käyttämiä. (Vivolin-Karén & Alanne 2006, 31-32.) Viittomien yksinkertaiseen kuvaamiseen käytetään usein glosseja, eli viittomaa vastaavaa suomenkielistä sanaa kirjoitettuna perusmuodossaan suuraakkosin (Jantunen 2003, 13).

Glosseilla ilmaistaan myös kieltoa ja vakuuttelua. Tällaisissa kielto- tai vakuuttelulauseissa on alleviivattuna viittoma tai viittomat, joiden aikana käytetään kielto-operaattoria (esim. pään pudistus puolelta toiselle) tai vakuutteluoperaattoria (nyökyttely). (Vivolin-Karén & Alanne 2006, 40-41.) Myös tässä opinnäytetyössä ilmaisemme esimerkkiviittomat glossein. Kielto-operaattorin ilmaisemme alleviivauksella ja merkinnällä -ki.

4.1 Käsimuodot ja klassifikaattorit

Edellä mainituista viittomakielen eri elementeistä käsittelemme nyt tarkemmin käsimuotoja. Lisäksi otamme käsiteltäväksi vielä yhden viittomakieleen vahvasti kuuluvan piirteen, klassifikaattorien käytön.

Käsimuodolla viitataan sormien asentoon viittomassa (Jantunen 2003, 28). Käsimuotojen määrä eri viittomakielissä vaihtelee. Kirjassa Viittomakielen perusrakenne (1985, 47-69) Terhi Rissanen esittelee ensimmäisen laajan kuvauksen suomalaisen viittomakielen käsimuodoista. Tuolloisessa tutkimuksessa suomalaisesta viittomakielestä löytyi 37 eri käsimuotoa, jotka Rissanen luokitteli ulonnettavien sormien määrän mukaan nolla-, yksi-, kaksi-, kolme-, neljä- ja viisisormisiksi. Sittemmin suomalaisen viittomakielen käsimuotoja ja niiden variantteja on löytynyt yhteensä 84 (Takkinen 2002, 27). Asiatyylisessä viittomakielessä käsimuotojen on oltava tarkkoja ja oikeita, että teksti olisi ymmärrettävää (Vivolin-Karén 2010, 10-11).

Klassifikaattorit ovat käsimuotoja joiden tarkoitus on ilmaista jonkin objektin näkyvää ominaisuutta, kuten muotoa tai lukumäärää (Rissanen 1985, 39). Klassifikaattorit itsessään eivät ole viittomia, vaan ne tarvitsevat lisäksi aina viittoman objektista johon niillä viitataan (Vivolin-Karén & Alanne 2006, 59). Esimerkiksi omenaa voi kuvata klassifikaattorilla, jonka käsimuoto on sama kuin käden asento omena tartuttaessa. Jos viitotaan ”Pöydällä on omena”, viitotaan PÖYTÄ OMENA ja omenaa kuvaava klassifikaattori ikään kuin omena asetettaisiin pöydälle. Klassifikaattori kuvaa siis jollekin objektille tyypillistä ominaisuutta suhteessa ympäristöönsä, tässä tapauksessa sitä kuinka omena erottuu pöydän pinnan tasaisesta muodosta kolmiulotteisena objektina.

4.2 Kuvaileva viittominen

Siinä missä puhuttu kieli perustuu äänteellisesti tuotettuun ja kuulonvaraisesti havaittavaan informaatioon, viitotun kielen pohjana on visuaalinen kommunikaatio. Ei kuitenkaan ainoastaan käsin tuotettava, vaan koko keholla, kasvonilmeillä ja eleillä rakennettava viestintä. Viittomakieli on siis visuo-gestruaalinen kieli. (Takkinen 2010, 99-100.)

Kaikissa kielissä, niin puhutuissa kuin viitotuissakin on läsnä kuvailevuutta eli ikoniikkaa. Puhutuissa kielissä ikoniikka on lähinnä kuulonvaraisten asioiden ilmaisemista kielen avulla. Tällä tavoin esimerkiksi suomen kieleen on juurtunut useita sanoja, joiden pohjalla on kuuloaistimuksen perusteella tehty havainto, kuten ukkosen *jyrinä* tai *sähisevä* kissa. Sen sijaan viittomakielen ikonisuus ilmenee eri tavoin, koska kyseessä on visuaalisten havaintojen pohjalle kehittynyt kieli. Täten myös kuvailevuus perustuu asioiden ulkoiseen muotoon, joten esimerkiksi viittomat TALO tai PALLO pyrkivät esittämään tarkoitteensa olemusta sellaisena kuin se on nähtävissä. (Jantunen 2003, 14-15.)

Viittomakielen leksikosta eli viittomavarannosta voidaan erottaa leksikaalistuneita ja leksikaalistumattomia viittomia. Leksikaalistuneilla eli kiinteillä viittomilla tarkoitetaan sellaisia viittomia, joilla on selkeä, kuvattavissa oleva perusmuoto. Leksikaalistumat-

tomia viittomia ovat täten sellaiset viittomat, joilla ei ole tällaista perusmuotoa, vaan ne varioivat tilanteen ja kontekstin mukaan. Näitä ovat osoitusviittomat sekä kuvailevat viittomat. (Takkinen 2010, 102-103.)

Kuvailevilla viittomilla ilmaistaan kuvailtavan kohteen toimintaa, ulkoista olemusta, sijaintia, eri kohteiden suhdetta tai kohteen muutosta. Takkinen (2010, 105) jakaa käsimuodot kolmeen pääluokkaan sen mukaan mitä ne kuvaavat: kokonaiseen kohteeseen viittaaviin, kohteen käsittelyyn viittaaviin ja kohteen fysikaalisia ominaisuuksia kuvaaviin. Kokonaiseen kohteeseen viittaavia käsimuotoja voidaan edelleen jaotella sen mukaan, viittaavatko ne kohteen liikkumistapaan, asentoon tai olemiseen (esimerkiksi kävelevä ihminen etu- ja keskisormella ilmaistuna) vai johonkin kohteen osaan (esimerkiksi ihmisen pää nyrkkikäsimuodolla ilmaistuna). Käsittelykäsimuodoilla viitataan kohteiden käsittelyyn, kuvaamalla tässä käytettyä koskettamis- tai tarttumistapaa. Kohdetta kuvaavat käsimuodot taas ilmentävät muotoa, pituutta leveyttä ja muita fysikaalisia ominaisuuksia.

4.3 Kokijanäkökulma

Yksi viittomakielen erityispiirteistä on se, että viittoja voi itse toimia lauseenjäsenenä ottamalla jonkin lauseessa esiintyvän ihmisen tai olion (esimerkiksi koira, jumalolento, patsas) roolin. Suomalaisessa viittomakielessä roolin ottaminen eli roolinvaihto tarkoittaa siis toisen henkilön rooliin siirtymistä kehonliikkein ja ilmettä muuttamalla. (Rissanen 2006, 54.)

Koska ulkoinen näkökulma ei ole ominainen viittomakieliselle tekstile, on hyvin yleistä että kertoja ilmaisee eri kohteiden näkökulmia asettautumalla viittoessaan ikään kuin näiden kohteiden asemaan (Rissanen 2006, 54). Kokijalauseissa tuntomerkkinä on kokijaa ilmaiseva yksikkö. Kokijalla tarkoitetaan sitä olentoa, johon tila, teko tai toiminta vaikuttaa (Jantunen 2003, 106). Myös opinnäytetyömme käänöksessä hyödynsimme runsaasti tätä viittomakielen ominaisuutta kuvaillessamme potilaaseen kohdistuvia toimintoja, kuten kylkiasentoon kääntämistä.

5 HÄTÄENSIAPU

Produktimme on hätäensiavun opetusvideon käännös suomalaiselle viittomakielelle, eli lähdeteksti sisältää tietoa hätäensiavusta. Hätäensiavulla pyritään parantamaan potilaan selviytymismahdollisuuksia ja säilyttämään välttämättömät elintoiminnot ammattiapua odottaessa (Laurila 2012). Produktimme hätäensiaputilanteissa käsitellään rintakipupotilaan auttamista, verenvuotojen tyrehdyttämistä, sokin oireiden ja aiheuttajien tunnistamista, vierasesineen poistamista hengitysteistä, kylkiasentoon kääntämistä, painelu-puhalluselvitystä ja hätäilmoituksen tekemistä. Lisäksi produktissa esitellään pelastustoimen valmiusaika, eli kuinka nopeasti ammattiapu saapuu onnettomuuspaikalle ja mitkä seikat tähän valmiusaikaan vaikuttavat.

Rintakipu on yleinen oire ja voi johtua monista syistä, kuten sydänperäisistä ongelmista, keuhkokuumeesta, ilmarinnasta, tai jopa erityyppisistä syöpätaudeista (Sydänliitto 2013). Äkillisiin rintakipuihin tulee aina suhtautua vakavasti ja ne tulee selvittää nopeasti. Yleisin syy äkilliselle rintakivulle on sydäninfarkti, eli sepelvaltimotukos. Rintakipupotilas vaatii aina ammattiapua, eli ensisijaisena hätäensiapuna on hätäilmoituksen teko. Ensiapuna tilanteissa voi potilaalle antaa hätäkeskuksesta kerrottavien ohjeiden mukaan nitroja tai asetyylihalisyylilihappoa. (Punainen Risti 2013.)

Verenvuototilanteissa pyritään aina ensisijaisesti tyrehdyttämään vuoto. Se onnistuu useimmiten vuotokohtaa painamalla ja sidetarpeita hyödyntämällä. Aina verenvuodosta ja sen runsaudesta riippuen harkitaan tarvitseeko potilas ammattiapua. Yleisesti ottaen apua on hälytettävä jos verenvuoto on runsasta ja potilaalla on vaarana saada suuri verenhukka. (Punainen Risti 2013.)

Runsas verenvuoto voi johtaa sokkiin. Sokki on verenkierron häiriötila, jossa solut kärsivät vakavasta hapenpuutteesta. Sokki voi aiheutua myös allergisesta reaktiosta, sydänkohtauksesta, nestehukasta tai jopa suuresta järkytyksestä. Sokkiin joutuneen tunnistaa usein kalpeudesta ja kylmänhikisyydestä, sekä nopeasta ja heikosta pulssista. Sokkipotilas voi olla myös hyvin ärtyisä, sekava, käsittelyarka ja hänellä voi

ilmetä huimausta. Tällöin potilaan rauhoittelu ja makuulleen auttaminen ovat ensiarvoisia toimenpiteitä. (Laurila 2012.)

Vierasesine hengitysteissä voi aiheuttaa nopeasti tajuttomuuden, joten hätäensiavun merkitys välittömästi suoritettavana toimintana korostuu. Tukehtuvaa taivutetaan etunojaan ja lyödään avokämmenellä lapaluiden väliin useaan kertaan. (Sisäasiainministeriön pelastustoimi 2012.) Samalla tukehtuvan tulee pyrkiä yskimään, jolloin keuhkoihin muodostuva paine voi saada vierasesineen poistumaan hengitysteiltä. Ellei vierasesine poistu yskimällä ja lyönneillä, tulee tehdä hätäilmoitus välittömästi. Osatessaan voi myös käyttää Heimlichin otetta jolla saadaan tehokkaasti ylipainetta keuhkoihin ja mahdollisesti vierasesine poistumaan sen seurauksena. (Laurila 2012.)

Henkilön ollessa tajuton, tai muuten sellaisessa tilassa jossa hän ei pysty täysin hallitsemaan itseään, voi hengityksen kontrolloiminen myös vaikeutua. Hengittämistä voivat vaikeuttaa myös esimerkiksi äkillinen oksentaminen, runsas syljen erityys tai jopa potilaan oma kieli. Kylkiasentoon kääntäminen on hengityksen helpottamiseksi tehtävä hätäensiaputoimenpide. Kylkiasennossa potilaan pää on asennossa, jossa kieli pysyy pois kurkusta ja mahdolliset oksennukset ja muut eritteet valuvat pois suusta. Kylkiasennossa hengitystiet ovat auki ja potilaan on helpompi odottaa ammattiapua saapuvaksi hengityksen kulkiessa mahdollisimman vaivattomasti tilanteeseen nähden. (Laurila 2012.)

Vakavissa hätätilanteissa potilas voi muuttua yllättäen elottomaksi. Eloton henkilö näyttää kuolleelta, hän ei hengitä, ääntele eikä liiku (Sisäasiainministeriön pelastusosasto 2012). Elottomalta näyttävään henkilöön tulee ensin yrittää saada kontaktia puhumalla, ravistelemalla tai kipua tuottamalla. Jos henkilö ei kuitenkaan reagoi mihinkään edellä mainituista, tulee aloittaa painelu-puhalluselvitys, eli PPE. Paineluvytyksellä pyritään pitämään sydämen lyönnejä yllä rintakehää voimakkaasti painamalla, jotta veri kiertäisi elimistössä. Puhalluselvityksen tarkoituksena on saada happea potilaan keuhkoihin suusta suuhun tiiviisti puhaltamalla ja mahdollistaa sillä solujen hapensaanti. Painelu-puhalluselvityksessä vuorotellaan kolmeakymmentä painallusta ja kahta puhallusta. Elvytystä on jatkettava ammattilaisten saapumiseen tai potilaan virkoamiseen saakka jos vain elvyttäjän voimat siihen riittävät. (Laurila 2012.)

Jos hätätilanne ei ole täysin hoidettavissa ilman ammattilaisia, tulee aina tehdä hätäilmoitus soittamalla hätänumeroon 112 tai lähettämällä tekstiviesti alueelliseen hätäkeskuksen matkapuhelinnumeroon. Hätäilmoituksella hälytetään onnettomuuspaikalle ammattihenkilöstöä, jolloin onnettomuustilanteen kaikki pelastus- ja sairaanhoitotoimenpiteet tulevat tehdyksi oikein ja perusteellisesti. Hätäilmoitusta tehdessä tulee aina kertoa mitä ja missä on tapahtunut. Hätäkeskus voi esittää lisäkysymyksiä tilanteesta, jotta he osaavat lähettää onnettomuuspaikalle oikeanlaisia apua. Hätäkeskus antaa usein myös ohjeita kuinka tilanteen hätäensiapua tulisi hoitaa ja näitä ohjeita on tärkeä pyrkiä noudattamaan. (Kuopion kaupunki 2011.)

6 PRODUKTIN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme sai alkunsa loppuvuodesta 2011, jolloin opintojaksossa Opinnäytetyö 3 ideoitiin ja suunniteltiin opiskelijoiden tulevia opinnäytetöitä. Lehtorimme esitteli meille myös muutamia koulun ulkopuolelta tulleita ideoita opinnäytetöille. Yksi näistä oli Pohjois-Savon pelastuslaitoksen tilaama käännös hätäensiavun opetusvideolle.

Tuulialla ei vielä tässä vaiheessa ollut omia ideoita opinnäytetyöhönsä, joten valmis aihe tuntui kiinnostavalta vaihtoehdolta. Työllä olisi myös heti valmiina tilaaja, mikä helpottaisi alkuun pääsemistä. Ainoaksi ongelmaksi työn toteuttamisen kannalta olisi pian muodostunut työn laajuus, näin laaja käännöstyö olisi liikaa yhden opiskelijan toteutettavaksi opinnäytetyölle asetettujen raamien puitteissa. Ratkaisua ei tarvinnut onneksi kauaa hakea. Myös Sofia kiinnostui aiheesta, ja päätös yhteisestä opinnäytetyöstä syntyi nopeasti.

Kiinnostus työhön perustui myös toteutustapaan. Meitä molempia on kiinnostanut kääntäminen ja sen haasteellisuus. Lisäksi molemmille oli tärkeää saada tehdä toiminnallinen opinnäytetyö. Jo varhaisessa suunnitteluvaiheessa oli selvää, että työmme tärkein osio olisi itse käännösvideo.

Tammikuussa 2012 aloitimme opinnäytetyön suunnittelun ideapaperilla sekä otimme yhteyttä työn tilaajaan ja työelämäohjaajaamme, Pohjois-Savon pelastuslaitoksen koulutuspäällikkö Kauko Laurilaan. Vaikkei meillä vielä ollut käsillä käännöksen materiaalia, pohdimme millaisia mahdollisuuksia meillä olisi työn tutkivan osuuden näkökulmaksi ja tutkimuskysymyksiksi. Selvää oli että lähdetekstissä olisi ainakin jossain määrin kuvailevaa tekstiä onnettomuuspaikan tai vammojen selittämiseksi, joten myös ensimmäinen ajatuksemme tutkimuskysymyksistä liittyi kuvaileviin viittomiin.

Saimme järjestettyä ensimmäisen tapaamisen opinnäytetyömme tilaajan kanssa toukokuun lopulla 2012. Mukana olimme me, ohjaava lehtorimme Sirpa Lyytinen sekä työelämäohjaajamme Kauko Laurila. Sovimme tällöin yhdessä työn yksityiskohdista, toimintatavoista ja aikataulusta, sekä allekirjoitimme sopimuspaperit. Loppukesästä saimme kumpikin tilaajalta kirjeitse DVD:n, jolta löytyi opetusvideolle tuleva materiaali PowerPoint-esityksenä äänen kera. Alkoi laajin työosuus opinnäytetyösämme: materiaalin kääntäminen viittomakielelle.

Itse kuvaus toteutettiin Pohjois-Savon pelastuslaitoksen tiloissa 25. helmikuuta 2013. Apunamme käännöksen viittomien glossit viitoimme peräkkäin kumpikin omat osuutemme. Taustana oli käytössä turkoosi kangas, jolloin kuvan saisi helposti leikattua niin, että viittojan pystyy videota editoidessa irrottamaan alkuperäisestä taustasta ja siirtämään viittojan sellaisenaan suoraan PowerPoint-diojen päälle ilman erillistä taustaa. Viitotun osuuden kuvattuamme jätimme tuotoksen Kauko Laurilan editoitavaksi ja viimeisteltäväksi.

Kuvauspäivä sujui hyvin jouhevasti ja ammatillisesti kaikin puolin. Valmistautumisemme kuvauksiin oli ollut onnistunutta, sillä kuvauksissa ei tarvinnut ottaa kuin kolme-neljä kertaa useampi otto kuin yksi. Kuvausten ensimmäisellä kerralla onnistumiseen vaikutti suuresti toki se, että käytimme glosseja tukena. Erityiseksi ja mielestämme tärkeimmäksi seikaksi onnistuneessa valmistautumisessa kuitenkin nousi asiasisällön syvempi hahmottaminen. Kun todella ymmärsimme lähtötekstin, oli sen kääntäminen ja käännöksen muistaminen helpompaa – oma viittominen kävi järkeen ja oli itselle ymmärrettävää muutenkin kuin vain pintapuolisesti.

6.1 Tuulian käännösprosessi

Opinnäytetyön käännösprosessin katson kohdallani alkaneen syksyn 2012 aikana. Tällöin katsoin ensimmäisiä kertoja läpi DVD:ltä löytyvää lähdemateriaalia, josta käännös työstettäisiin. Tässä vaiheessa työ oli pääasiassa opetusvideon rakenteen ja sisällön hahmottamista, itse käännösvaihtoehtojen etsiminen tapahtuisi vasta myöhemmin.

Etukäteen tiesimme videon olevan kestoltaan arviolta puolisen tuntia, tämä olikin varsin lähellä todellisuutta. Ensisijaisesti pidin tärkeänä, että ymmärtäisin lähtötekstin, joka ei aiheeltaan edusta kaikkein ominaisinta osaamistani. Sofian ensiapukoulutustausta osoittautuikin monissa kohdin hyödylliseksi, sillä pystyin varmistamaan suoraan työpariltani esimerkiksi hätäensiapupotilaan oikeaoppisia käsittelytapoja.

Marras-joulukuussa katsoimme Sofian kanssa yhdessä läpi materiaalia ja teimme alustavaa käännöstyötä tulkkamalla osia tekstistä. Näkökulmamme kääntämiseen liittyi tässä vaiheessa tekstin tarkoitukseen eli opetuksellisuuteen. Vaikka tutkimuskysymyksemme vielä myöhemmin vaihtui, ehdimme jo pohtia sitä, miten opettava tekstilaji näkyy viittomakielisessä tekstissä. Tästä ei liene ollut haittaa, ainakin itsestäni tuntuu, että tekstin tarkoituksen miettimisestä oli minulle apua käännösvaiheessa.

Tammikuussa kääntämistyö lähti käyntiin todenteolla. Teimme videomateriaalista tekstiversioiden ja jaoin käännettävän tekstin kahteen osaan – ensimmäinen vartti minulle ja loppuosa Sofialle. Tässä vaiheessa käänsin omaa osiotani hyvinkin mekaanisella tavalla. Yhden lauseen luettuani ja mietittyäni sen sisältöä aloin kääntää ajatusta viittomakielelle.

Aluksi käännösratkaisut olivat ainakin osittain hyvin suomen kielen mukaisia. Mietinkin paljon mitkä olisivat tietyille yksittäisille sanoille sopivimpia viittomavastineita tässä yhteydessä. Samaan aikaan mietin jo alustavasti kokonaisten lauserakenteiden kääntymistä viittomakielelle. Pohdin myös paljon viittomien tarkkoja käsimuotoja ja liikeratoja, missä hyödynsin Kuurojen liiton ylläpitämiä Suomalaisen viittomakielen

verkkosanakirja SUVI:a ja Viittomakielisen opetuksen portti VIIVI:n terveydenhoitosanastoa tarkistamalla viittomien oikeat muodot kyseisiltä verkkosivuilta.

Seuraava työvaihe oli käydä alustavasti viittomiksi käännetyt ajatukset läpi uudelleen. Nyt mietin syvemmin kokonaisten lauseiden merkityksiä. Tässä vaiheessa alkoi selkeästi enemmän hahmottua ne kohdat joissa tarvitsisin lisää näkökulmia ja ideoita käännökseen. Pyysin joihinkin kohtiin mielipiteitä Sofialta sekä parilta muulta opiskelijatoverilta. Vaikeimmiksi käännettäviksi muodostuivat erityisesti kuvailua vaativat osiot, kuten potilaan kääntäminen puoli-istuvaan asentoon ja puhalluselvytyksen antaminen.

Työparini ja opiskelijatovereiden lisäksi tärkeänä apuna olivat tietenkin ohjaavat lehtorit. Helmikuun aikana kävimme heidän kanssaan muutamia keskusteluita käännösratkaisuihin liittyen. Juurikin edellä mainittuun puoli-istuvan asennon ilmaisemiseen tarvitsin näkemyksiä kokeneemmilta viittomakielen käyttäjiltä. Ideoita löytyikin runsaasti erilaisia, lopulta pohdimme Sofian kanssa näistä meidän mielestämme selkeimmän ratkaisuvaihtoehdon.

Sain myös paljon muita ideoita ja palautetta koskien käännöksen kuvaavaa rakennetta. Pidän tätä todella tärkeänä ja hyödyllisenä, onhan käännöksen tarkoitus olla selkeä ja ymmärrettävä. Sekä minulla että Sofialla oli strategiana paikantaa kuviteltu potilas selkeästi viittomatilaan. Joissain kohdissa vaati erityistä tarkkuutta valita käännösratkaisut ja paikannukset tarkoituksenmukaisesti. Esimerkiksi kohta ”avaa (potilaan) kiristävät vaatteet” tuli toteuttaa niin, että todella viiton avaavani kuvitellun potilaan vaatteet, en omiani.

Vielä kuvausta edeltävänä viikonloppuna saimme viimeisimmästä käännösversioistamme palautetta toiselta ohjaavalta lehtoriltamme, Juha Manuselta. Omasta osuudestani tarkistin vielä joitain viittomia ja lauserakenteita tämän palautteen perusteella. Lisäksi pyrin lisäämään tekstiin opettavaa ja katsojan huomioivaa otetta, käyttämällä aiempaa enemmän viittomaa SINÄ ohjeistavissa lauseissa.

Harjoittelin käännöstäni tavoitteenani osata se kuvaustilanteessa pääpiirteittäin ulkoa. Tekstin täydellistä ulkoa muistamista en pitänyt tavoiteltavana, koska

käytössämme olisi kuvattaessa glossit. En halunnut kuitenkaan pitää liikaa kiinni glosseista, joten harjoittelin käännöstä paljon tukeutumalla DVD:n ääniraitaan. Kuvaustilanteessa viitoimme käännökset kuitenkin ilman ääntä, mikä tuntui toimivalta. Nyt minun ei tarvinnut sovittaa viittomisrytmiäni puhutun tekstin vauhtiin, vaan sain viittoa sopivaksi kokemallani tahdilla.

Jälkeenpäin olen melko tyytyväinen osuuteeni käännöstyössä. Pohdin paljon ratkaisuja itsenäisesti, mutta tarvittaessa osasin tukeutua parini ja lehtoreiden näkemyksiin ja ajatella ratkaisuvaihtoehtoja eri näkökulmista. Lopulta melko lyhyelle ajanjaksolle tiivistynyt aktiivisen kääntämisen vaihe vaati tiukkaa aikataulutusta, mutta sain oman osioni käännetyksi yhdessä sovitun ajan puitteissa.

6.2 Sofian käännösprosessi

Saimme produktimme lähdetekstin DVD:llä itsellemme elokuussa 2012. DVD sisälsi hätäensiapukoulutuksen diasarjan, sekä sen päälle puhutun ääninauhan, jolla työelämäohjaajamme Kauko Laurila luennoi kyseisen hätäensiavun opetusvideon sisällön suomeksi. DVD:n saatuani katsoin sen ensin läpi pariin otteeseen, jonka jälkeen annoin asian hautua parin kuukauden ajan.

Todellinen käännöstyö alkoi osaltani marraskuussa 2012, jolloin aloin miettiä lähdetekstin rakennetta, tavoitteita ja sisältöjä tarkemmin. Lähdetekstiin perehtyessäni huomasin, että omat ensiaputaitoni olivat todella tärkeässä roolissa syvällisemmän ymmärtämisen saavuttamiseksi. Olen työskennellyt uimaopettajana ja –valvojana ja sen kautta joutunut erilaisiin hätäensiaputilanteisiin. Olen myös saanut runsaasti ensiapukoulutusta työni kautta.

Pohdimme Tuulian kanssa käännettävän materiaalin saatuaamme, olisiko meidän mahdollista osallistua tilaajatahomme järjestämään hätäensiapukoulutukseen mahdollisimman laajan taustatiedon saavuttamiseksi. Katsoimme kuitenkin että minä voin jakaa osaamistani Tuulialle siinä määrin, että molemmilla on riittävät taustatiedot produktin toteuttamiseen.

Koska viittomakieli toimii visuaalisuuden kautta, oli minun ensiaputaitoisena huomattavasti helpompi pohtia käännösratkaisuja lähdetekstissä kuvailtaville toimenpiteille, sillä tiesin tarkasti kuinka ne todellisuudessa toteutetaan. Esimerkiksi viitottaessa potilaan kääntämistä kylkiasentoon, pystyin heti tekemään todellista toimintaa peilaavan käännösratkaisun ja viittomaan kääntämisen niin, että potilas käännetään nimenomaan häntä kääntävää henkilöä päin.

Tammikuussa 2013 produktin toteutus oli jo kovassa vauhdissa. Olimme jo perehtyneet lähdetekstiin ja sen tarkoitukseen perusteellisesti, sekä miettineet aihealueen viittomistoa, joten seuraava askel oli pitkäjänteisen kääntämisen aloittaminen.

Tein omasta noin viidentoista minuutin osuudestani ensin niin sanotun raakakäännöksen, eli hyvin tulkkauksenomaisen version. Tätä raakakäännöstä lähdin työstämään eteenpäin, tarkistin että kaikki asiasisällöt ovat mukana ja aloin hioa viittomakielisiä rakenteita kohdalleen.

Tein omasta osiostani useita eri käännösversioita ja muokkasin käännösratkaisujani Tuulialta saamani vertaispalautteen, lehtoreidemme ja oppilaitoksen ulkopuolisten viittomakielisten henkilöiden kommenttien perusteella. Saatuani käännökseni lopulta siihen pisteeseen, että olin itse siihen tyytyväinen ja olin mielestäni huomionut riittävästi saamaani palautetta, oli aika opetella käännös mahdollisimman hyvin ulkoisen kuvaamista varten.

Kuvaustilanteessa kuitenkin tukeuduin aika paljon tekemiini glosseihin, jotka olivat koko kuvaustilanteen ajan muistini tukena kameran vieressä. Kuvaukset itsessään sujuivat hyvin ja suhteellisen nopealla tahdilla. Kovinkaan monia osioita ei tarvinnut kuvata uudelleen, vaan ne onnistuivat heti ensimmäisellä otolla. Kokonaisuudessaan käännösprosessi aina lähdemateriaalin saamisesta käännöksen kuvausten loppuun saattamiseen onnistui sekä aikataulullisesti että sisällöllisesti suhteellisen hyvin ja minulle ja Tuulialle sopivalla toteutustavalla.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Käännettävän tekstin ja siten myös käännöksemme keskiössä oli tekstin kuvailevuus. Haasteeksi muodostui erilaisten hätäensiavun toimintojen kuvaaminen tavoitteidemme mukaisesti ymmärrettävällä viittomakielellä. Viittomakielen ymmärrettävyyttä on käsitellyt Riitta Vivolin-Karén pro gradu -tutkielmassaan ”Pidättehän huolta, että se on ymmärrettävää viittomakieltä” – Lukijan näkökulma viittomakielisiin verkkoteksteihin (2010). Olemme hyödyntäneet Vivolin-Karénin määritelmää käännösprosessissamme.

Tutkimuskysymyksissä haimme vastauksia juuri ymmärrettävyyden ja viittomakielen rakenteen kautta, sekä hyödyntämällä viittomakieltä äidinkielenään käyttävien henkilöiden näkemyksiä sopivista, yleiskielisistä ilmaisutavoista. Esittelemme tuloksia käännösprosessin etenemisen, siitä tekemiemme havaintojen ja saamamme palautteen kautta.

7.1 Puoli-istuva asento

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme oli ”Kuinka potilaan auttaminen puoli-istuvaan asentoon viitotaan kuvaavasti ja suomalaisen viittomakielen rakenteita hyödyntäen?” Itsessään jo ”puoli-istuva asento” oli vaikea ilmaista viittomakielellä, sillä viittomat PUOLI ja ISTUA eivät yksistään kuvaa kyseistä asentoa, vaan voivat yhden konsultoimamme viittomakielisen mukaan tarkoittaa myös tuolilla istumista vain toisella pakaralla, puolittaista istumista.

Puoli-istuva asento tarkoittaa käytännössä asentoa, joka on istumista takakenossa, mutta ei kuitenkaan täysin makuullaan oloa. Tämän kautta lähdimme purkamaan tutkimuskysymystämme. Lähdeteksti sanoo ”auta potilas puoli-istuvaan asentoon, mutta jos se ei auta, voi olla myös täysin makuullaan”.

Ensimmäisissä versioissa viitoimme AUTA POTILAS LÄHES MAATA ja tarkensimme ilmausta lisäksi kokonaista kohdetta kuvaavalla kaksisormisella käsimuodolla (Takkinen 2010), joka ilmentää henkilön olemista puoli-istuvassa asennossa. Lausekkeen loppu, ”jos ei auta, voi olla myös täysin makuullaan” ratkaistiin viittomilla JOS AUTA-ki, TÄYSI MAATA.

Viittomakielisten palautteiden perusteella tämä ratkaisu ei kuitenkaan ollut yksiselitteinen. Meidän täytyi saada käännösratkaisuumme selkeämmin mukaan kuvailevuutta saadaksemme siitä viittomakielen rakenteen mukaisen. Tässä kohdassa hyödynsimmekin käsittelyä kuvaavaa käsimuotoa (Jantunen 2003, 73). Liitimme käännösratkaisuun kuvailevan elementin, kuinka potilas todellisuudessa autetaan puoli-istuvaan asentoon selästä tukemalla ja taaksepäin kallistamalla.

Lisäksi ratkaisu LÄHES MAATA kokonaiseen kohteeseen viittaavalla käsimuodolla ilmaistuna oli mittasuhteiltaan liian pieni kuvaamaan suoritettavaa toimintoa. Toisin sanoen tämä ei selventänyt, millaisessa asennossa potilas on ja kuinka hänet siihen asetetaan. Yhdeltä viittomakieliseltä henkilöltä saimme ehdotuksen, että puoli-istuvan asennon voisi viittoja siten, että potilaan istuminen kuvataan myös viittomalla ISTUA, jonka jälkeen ilmaistaan puoli-istuvaan asentoon auttaminen viittomalla VÄHÄN. Tämän jälkeen hyödynsimme viittomaa ISTUA, johon lisäsimme kuvailevan elementin siitä, kuinka potilas kallistuu taaksepäin istuma-asennossa. Sen jälkeen viitoimme jo mainitsemamme aiemmissä ratkaisuissa käytetyn käsittelykäsimuotoa hyödyntävän ratkaisun potilaan auttamisesta puoli-istuvaan asentoon. Tähän käännösratkaisuun olimme tyytyväisiä ja koimme sen vastaavan tutkimuskysymykseemme hyvin.

7.2 Kylkiasentoon kääntäminen

Toinen tutkimuskysymyksemme oli ”Kuinka lähdetekstissä kuvailtu potilaan kääntäminen kylkiasentoon ilmaistaan suomalaisella viittomakielellä?” Teimme useita eri käännösvariaatioita tästä lähdetekstin vaativimmasta kohdasta, jossa kuvaillaan sanallisesti potilaan kääntäminen kylkiasentoon. Siinä kehoitetaan koukistamaan potilaan itsestä kauempana oleva polvi koukkuun ja asettamaan potilaan kädet toinen rinnan päälle koukkuun ja toinen sivulle maahan.

Ensimmäisissä versioissa käytimme viittomaa POLVI, joka osoittautui kuitenkin hankalaksi, sillä eihän toiminnassa sitä polvea koukisteta, vaan toiminnan kohteena on koko jalka. Käännösprosessin ja viittomakielisten henkilöiden konsultoinnin tuloksena vaihdoimme viittoman POLVI viittomaan JALKA, mikä selkeytti käännös-ratkaisua huomattavasti.

Myös kääntämisen lehtorimme, Sirpa Lyytinen muistutti meitä ihmisen todellisista mittasuhteista. Joissain käännösratkaisuissa yritimme muodostaa viittomakielisen version liikaa pelkästään olemassa oleviin viittomiin turvautuen, vaikka paikansimme todellisen kokoisen, aikuisen ihmisen, potilaana eteemme makaamaan. Tällöin jalat eivät voi olla sormien kokoisia, eikä potilasta voi kääntää polvesta ja olkapäästä kiinni pitäen kovin pienellä liikkeellä tai kädet lähellä toisiaan. Viittomisen ja viittomien tuli vastata todellisen toiminnan kokoluokkaa.

Teimme kylkiasentoon kääntämisestä neljä erilaista käännösratkaisua, jotka näytimme neljälle äidinkieleltään viittomakieliselle henkilölle. Käännösratkaisuissa ilmaisimme kaikissa eri tavoin kylkiasentoon kääntämisen. Keskusteltuamme käännösratkaisuista viittomakielisten kanssa, tulimme tulokseen että selkeintä on viittoja JALAT ja paikantaa ne viittomatilaan todellisen kokoisina kokoa ja muotoa piirtävän klassifikaattorin (Jantunen 2003, 73) avulla. Myös jalan nostaminen koukkuun tuli viittoja mukailen sitä kuinka se oikeasti tehtäisiin. Käännösvariaatioilla haimme myös selkeyttä siihen, kuinka ilmaista potilaan käsien asettaminen kylki-asennon vaatimaan asentoon. Selkein tapa tuntui olevan se, että viitottuamme käsien oikeanlaisen asennon, otamme vielä potilaan roolin ollen tässä asennossa.

8 POHDINTA

Heti opinnäytetyön aiheen valittuamme meille molemmille oli selvää, että työmme pääpaino ja henkilökohtainen merkitys on onnistuneessa produktissa. Täten lähdimme näiden intressien mukaisesti etenemään opinnäytetyöprosessissamme. Työn onnistumisen kannalta oli myös ensiarvoisen tärkeää, että meillä molemmilla oli

samansuuntaiset ajatukset ja tavoitteet opinnäytetyömme suhteen. Keskustelimme yhdessä paljon siitä mikä on produktimme merkitys, millä tahdilla haluamme sen toteuttaa ja mikä painoarvo opinnäytetyömme kirjallisella osalla on tuotteeseen nähden.

Toiminnallinen opinnäytetyö vaati meiltä tekijöiltä myös paljon joustavuutta. Koska olimme yhdessä priorisoineet tuotteen etusijalle, muuttui kirjallisen osan näkökulma useaan otteeseen. Mietimme jo alussa mahdollisia tutkimuskysymyksiä, mutta lopulliset tutkimuskysymykset muodostuivat vasta käänösprosessin edettyä vaiheeseen jossa käännettävän materiaalin haasteet nousivat esiin.

Joustavuutta vaati myös paritöskentely ja täten myös aikataulujen ja toimintatapojen yhteensovittaminen. Vaikka jaoinme lähdetekstin puoliksi ja teimme periaatteessa omat käänöksemme, jouduimme muokkaamaan ratkaisujamme paljon jotta käänös olisi yhtenäinen kokonaisuus. Esimerkiksi viittomavalinnoissa meidän tuli pyrkiä yhteneväisyyteen.

Jaoinme myös kirjallisesta osiosta molemmille omat vastualueet mahdollisimman tasapuolisesti. Tuulia oli vastuussa viittomakielen teoriasta ja tuotteen toteutuksen kuvaamisesta. Sofian vastuulla oli kääntämisen ja hätäensiavun teoriaosuudet. Lisäksi molemmat tiettenkin kirjoittivat itse kuvauksen omasta käänösprosessistaan. Tekstin koheesion varmistamiseksi kirjoitimme yhdessä johdannon, tutkimusmenetelmät, tutkimustulokset ja pohdinnan. Lisäksi olemme totta kai lukeneet toinen toistemme kirjoittamia osioita ja antaneet niistä vertaispalautetta ja kehitysehdotuksia.

Opinnäytetyön tuotetta tehdessä vertaistuki ja palautteen saaminen tukivat käänösprosessia huomattavasti. Tällä hetkellä tuntuu, että jos käänöstä olisi tehnyt yksin, se ei ensinnäkään olisi valmistunut sovitussa aikataulussa, monia tärkeitä asioita ja jopa virheitä olisi jäänyt huomaamatta, eikä tuotteen toteutus olisi ollut puoliksikaan niin miellyttävää. Yksin käännettäessä olisi helposti voinut myös sokeutua omalle käänökselleen, jolloin tuotteen laatu olisi kärsinyt. Nämä paritöskentelyn hyödyt korostuivat prosessin aikana jopa enemmän kuin olimme aluksi arvanneet.

Käännösprosessi oli mielestämme onnistunut. Pehdyimme käännettävään aiheeseen hyvin ja arvostimme saamaamme palautetta muokaten käännösratkaisujamme niiden mukaan. Koska tavoitteenamme oli saada produktista ymmärrettävä ja hyödynnettävissä oleva, oli palautteiden huomioiminen todella tärkeää henkilökohtaisten tavoitteidemme täyttymisen näkökulmasta. Palautetta olisi kuitenkin voinut pyytää vielä enemmän, sillä lehtorimme ja muutama viittomakielinen ovat kuitenkin vain murto-osa produktillamme tavoitellusta yleisöstä. Meitä jääkin kiinnostamaan millaisen vastaanoton tekemämme käännös saa laajemmalla yleisöltä.

Prosessin edetessä mietityttämään jäivät myös viittomakieliset tekstilajit ja niiden tutkimus. Lähdetekstimme oli tyyliltään opetuksellinen ja olisimme halunneet saada enemmän tietoa suomalaisen viittomakielen tekstilajeista ja niiden tyyliseikoista. Jatkotutkimusehdotuksenamme onkin juuri viittomakielisten tekstilajien kielitieteellinen tarkastelu. Tämä jatkotutkimus tosin tuskin on ammattikorkeakoulutasolla toteutettavissa laajuutensa vuoksi. Yliopistotasoinen tutkimus suomalaisen viittomakielen tekstilajeista voisi olla hyödyksi ammattikorkeakoulutasoisille tutkielmille teorian käytäntöön soveltamisen näkökulmasta.

Ammattikorkeakoulutasolla jatkotutkimuksena pelastus- ja ensiaputoimintaan liittyvien materiaalien kääntäminen, tulkkaukset ja myös sanastotyö olisivat tarpeellisia, sillä viittomakielistä tietoa hätätilanteista on edelleen hyvin vähän. Käännösprosessissa huomasimme myös monien aihealueen viittomien puuttuvan Suomalainen viittomakielen perussanakirja SUVI:sta ja Viittomakielisen opetuksen portti VIIVI:stä. Sanastotyö mahdollistaisi esimerkiksi tulkkien paremman valmistautumisen aihetta käsitteleviin tilanteisiin.

LÄHTEET

- Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 66-83.
- Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 17-25.
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2007. Suomalainen viittomakieli. Viitattu 11.3.2013 <http://www.kotus.fi/?s=206>
- Kuopion kaupunki 2011. Hätäilmoituksen tekeminen. Viitattu 10.3.2013. <http://www.kuopio.fi/web/ps-pelastuslaitos/hatailmoituksen-tekeminen>
- Kuopion kaupunki 2012. Pelastuslaitos. Viitattu 14.11.2012. <http://www.kuopio.fi/web/ps-pelastuslaitos/toimialueet>
- Kuurojen Liitto ry 2013. SUVI Suomalainen viittomakielen verkkosanakirja. Viitattu 21.3.2013 <http://suvi.viittomat.net/index.php>
- Kuurojen Liitto ry 2008. VIIVI Viittomakielisen opetuksen portti: Opetusmateriaalit. Viitattu 21.3.2013 <http://www.viivi.fi/oppimateriaalit.htm>
- Laurila, Kauko 2012. DVD: Kuurojen HÄTÄ EA. Sofian ja Tuulian työkappale. Kuopio: Pohjois-Savon pelastuslaitos.
- Punainen Risti 2013. Ensiapuohjeet. Viitattu 10.3.2013 <http://www.punainenristi.fi/ensiapuohjeet>
- Rainò, Päivi 2009. Demografinen arvio viittomakielen tulkkien asiakasryhmään liittyvistä muutoksista vuosille 2010–2020–2030. Julkaisematon raportti. Kuurojen Liitto, Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J. 1984. Mitä kääntäminen on. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsingin yliopisto. Yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja No. 12.
- Rissanen, Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 26-64
- Sisäasiainministeriön pelastusosasto 2012. Kodin turvaopas – Lyhyt ensiapuopas. Viitattu 10.3.2013. <http://turvaopas.pelastustoimi.fi/lyhyt-ensiapuopas.html>
- Sydänliitto 2013. Rintakipu. Viitattu 10.3.2013. <http://www.sydanliitto.fi/rintakipu>
- Takkinen, Ritva 2010. Kuvailevien viittomien leksikaalinen ja morfologigesturaalinen kuvaus: kielen opetuksen näkökulma. Teoksessa Tommi Jantunen

(toim.) Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 99-113.

Takkinen, Ritva 2002. Käsimuotojen salat. Viittomakielisten lasten käsimuotojen omaksuminen 2-7 vuoden iässä. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Tieliikennelaki 1981. Viitattu 13.11.2012.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1981/19810267>

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vivolin-Karén, Riitta 2010. ”Pidättehän huolta, että se on ymmärrettävää viittomakieltä” – Lukijan näkökulma viittomakielisiin verkkoteksteihin. Kielten laitos. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Vivolin-Karén, Riitta & Alanne, Kaisa 2006. Viittomakieli 1. Suomalaista viittomakieltä aikuisopiskelijoille. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Wallvik, Birgitta 2001. Viitotulla tiellä. Tampere: Oy FINN LECTURA Ab.

LIITTEET

DVD